

A disszertációk bibliográfiájának szükségessége

"... A disszertációk bibliográfiája már régóta életbevágóan fontos dolog. Szükségük van rá azoknak a disszertáció előtt állóknak, akik szeretnék megtudni, hogy az általuk választott témát nem dolgozta-e már fel valaki disszertációként; nem kevésbé szükséges a könyvtárgyarapítási szakemberek és a referenz dolgozói részére." /G.G. KRUCSEVSZKIJ: Insztrukcija o porjadke priszuzsuzdenia ucseennih sztepeni i priszvojenia ucseennih zvanij = Utmutató tudományos fokozatok és tudományos címek eléréséhez. Moszkva, 1972. p.99-121./

A disszertációk központi nyilvántartásának szükségességét K.R. SZIMON fejtette ki először 1937-ben. Rámutatott arra, hogy az Össz-Szövetségi Könyvkamara keretében létre kell hozni az egységes disszertáció-bibliográfiát. Ezt meg is valósították, mivel azonban a Kamarához viszonylag kis számú disszertáció érkezett, csupán 2 évkönyv jelent meg, és lényegében ez a folyamat megszakadt.

1945-ben a Lenin-könyvtárban létrehozták a kandidátusi és doktori disszertációk gyűjteményét. Az orvostudományok terén ezt a gyűjteményt az Állami Orvostudományi Könyvtár szervezte meg. Tulajdonképpen ez a két gyűjtemény lett az alapja a Lenin-könyvtár által 1941-44 és 1945 évekre kiadott orvostudományi disszertációk jegyzékének. Az egyes tételek a még K.R. SZIMON által ajánlott szisztematikus rendszerben kerültek a bibliográfiába, a szerző nevének, a disszertáció címének, a kiadó intézet címének, a védés helyének, a felvételének és az oldalszámozásnak feltüntetésével. Az annotációban felsorolták a disszertáció fejezetcímeit. A bibliográfia összeállítója megadta a további disszertációkban szereplő irodalomforrásokat és az egyes mellékleteket. Ez a fajta disszertáció-nyilvántartás azonban nem vált rendszeressé, és csupán az egyes intézetek adtak ki bibliográfiákat saját disszertációikról.

1956-tól a Lenin-könyvtár centralizáltan, új típusú bibliográfiát készít a kandidátusi és doktori disszertációkról, melyben az orvostudomány mellett a többi tudományág is képviselve van. Ennek a bibliográfiának a címe: Katalog kandidatszkij i doktorszkij diszsertacij, posztupivsih v biblioteku imeni V.I. Lenina i Goszudarsztvennuju centralnuju naucsnuju medicinszkuju biblioteku = A Lenin-könyvtárba és az Állami Központi Orvostudományi Könyvtárba beérkezett kandidátusi és doktori disszertációk katalógusa./

Az ilyen átfogó tevékenység ellenére sem kellően központosított azonban a disszertációk nyilvántartása. Bár egy intézmény keretein túltnöve, ágazati vagy téma szerinti bibliográfiák jelennek meg a különböző szakfolyóiratokban, a disszertációk retrospektív ágazati ill. tematikai bibliográfiái nem képesek átfogni egy ágazat vagy terület teljes mélységét.

Ez különösen vonatkozik a könyvészetre, könyvtártudományra, in-

formatikára, levéltári tudományra. Igaz ugyan, hogy már jelent meg e témakörben is disszertáció-bibliográfia, ez azonban időben és térben is bővítést kíván.

A leginkább ismert V.E. VASZILJENKO és V.F. SZAHAROV annotált bibliográfiája, mely Moszkva és Leningrád könyvtártudományi és népművelési főiskoláin megvédett 40 kandidátusi és 1 doktori disszertációt tartalmaz. Az időszak, melyet felölel, 1938-tól 1947-ig tart. A bibliográfia - mely nemcsak könyvészeti és könyvtártudományi, hanem könyvtörténeti, könyvtípológiai, zszurnalisztikai disszertációkat is tartalmaz, azokat - előbb a moszkvai, majd a leningrádi - intézetek szerint, ezen belül pedig betűrendben tárja elének.

Lényegében ez volt az egyetlen, hosszabb időszakot felölelő olyan bibliográfia, mely rendszerezi, összegezi a könyvtártudományi disszertációkat. Feldolgozandó anyag bőségesen áll rendelkezésre. E-lég csak annyit említeni, hogy 1938-tól 1973. január 1-ig 240 disszertációt védtek meg csak a könyvtártudomány elmélete és módszertana kérdéseiben; a tudományos-műszaki tájékoztatás területén ez a szám eléri a százat, e tárgykörökhöz kapcsolódva pedig mintegy 600 disszertáció került védésre. Azon kívül, hogy segiténé a retrospektív keresést, egy ilyen bibliográfia elengedhetetlen segítséget jelentene a tudományos és szakkönyvtárak gyarapítási tevékenységében, a disszertációk mikromásolatai állományának létrehozásában.

Végül fontos - sőt néha értékeesebb - magán a disszertáció-jegyzéken tulmenően az egyes szerzők által feltüntetett irodalomjegyzék is. A disszertációk retrospektív bibliográfiája tehát az egész világon felhasználható fontos segédeszköz. Az ilyen bibliográfiának lehetőség szerint a tudományágat és ezen belül az adott szakterületet át kell fognia. Elsősorban azoknak a disszertációknak kell szerepelniük benne, melyeknek témája a könyvészet ill. könyvtártudomány története, elmélete, módszertana, a tudományos tájékoztatási tevékenység /a tudomány és technika összes területén/, a levéltári tudomány. Helyet kapnának azok a disszertációk is, melyek bár filozófiai, közgazdaságtani, szociológiai, pszichológiai, pedagógiai, filozófiai jellegűek, valamilyen módon kapcsolódnak a fentebb említett tudományágakhoz.

Az egyes disszertációk cimleírásának - a maximális felhasználhatóság szempontjából - a következőket kell tartalmaznia: a disszertáció szerzője és címe, a megjelenés éve és helye, számozás, a védeés időpontja, a tudományos fokozat, melynek megvédésére a disszertáció készült, a mű nyelve, mellékletek jegyzéke, irodalomjegyzék, a védeés melyik intézményben történt.

A bibliográfia minél sokrétűbb és gyorsabb használhatósága céljából különböző mutatók készülhetnek, pl. szerző szerinti, cím szerinti, intézmény szerinti, földrajzi stb.

/Szovetszkaja Bibliografija, 4.k. 146.sz. 1974./